

Μακεδονικά

Τόμ. 9 (1969)

Ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα εν Μακεδονία κατα τους αρχαίους χρόνους

Αχιλλεύς Σ. Ανθεμίδης

doi: [10.12681/makedonika.1053](https://doi.org/10.12681/makedonika.1053)

Copyright © 2015, Αχιλλεύς Σ. Ανθεμίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ανθεμίδης Α. Σ. (1969). Ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα εν Μακεδονία κατα τους αρχαίους χρόνους. *Μακεδονικά*, 9, 343–345. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1053>

Στὴ μέση ἀπὸ τὸν σταυρὸν ἔγραφι «Ἀ<ι> - Γιώργη,
ἀρματωμένος μὲ σπαθὶ καὶ μὲ χρυσὸ κοντάρι,
γιὰ πές μας, πές μας, Ἄγιε, πῶς λένε τὸ δνομά Σου,
γιατὶ θὰ φιάση ὁ κύρης μου χάρισμα τῆς ἀφεντιᾶς Σου». 50
—Καὶ σὰ θὰ φιάση ὁ κύρη<ς> σου, νὰ φιάση ἐκκλησιά,
νὰ φιάση Παντοκράτορα, Χριστὸ καὶ Παναγία.
Στὴ μέση ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά νὰ φιάση καβαλλάρη
ἀρματωμένος μὲ σπαθὶ καὶ μὲ χρυσὸ κοντάρι.
Σύρε, κόρη μ', στὸ σπίτι σου στὴ μάννα τὴ δεκτὴ σου
καὶ ἐγὼ εἰμι ὁποῦ σὲ γλύτωσα σήμερα τὴ ζωὴ σου. 55
Χρυσές κουρδέλλες ἔπηρε καὶ τὰ μαλλιά της πλέει
ῶχου χαρὰ πὺ γίνεται στὴ γῆς, τὴν οἰκουμένη.

I. K. ΒΑΣΔΡΑΒΕΛΛΗΣ

ΑΝΩΤΕΡΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ¹

Μετὰ τὰς Ἀθήνας, αἱ ὁποῖαι ἐξέπληξαν τὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὴν πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν των, κυρίως διὰ τῆς συγκροτήσεως ἀνωτέρων καὶ ἀνωτάτων πνευματικῶν ἰδρυμάτων, τῶν ὁποίων ἡ κληρονομία φθάνει ἕως τὴν ἐποχὴν μας, εἰς τὴν Σπάρτην, τὸ δευτέρον δυναμικὸν σκέλος τοῦ τότε Ἑλληνισμοῦ, δὲν παρατηρεῖται ὑπαρξίς ἀνωτέρων ἢ ἀνωτάτων πνευματικῶν ἰδρυμάτων².

Θὰ ἦτο, βεβαίως, πολὺ τολμηρὸς ὁ ἰσχυρισμὸς, ἐὰν διευτυοῦτο ἡ ἄποψις ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν Μακεδονίαν — εἰς χρόνον ὅπου διεδραματίσθησαν γεγονότα, τὰ ὁποῖα μετέβαλον τὴν ἱστορικὴν πορείαν τοῦ ἑλληνισμοῦ, — ἐλειτούργησαν ἀνώτερα ἢ ἀνώτατα πνευματικά ἰδρύματα. Καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ εἰς τὴν Μακεδονίαν οὐδὲ κὰν ἐγένετο ἡ σύλληψις τῆς ἰδέας

48 *πέξ μας, πέξ μας χφ.*

1. Σκοπὸς τοῦ παρόντος ἄρθρου εἶναι, ἡ ὑπὸ σύγχρονον πρῖσμα παρουσίας εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν τοῦ περιοδικοῦ «Μακεδονικά» τοῦ θέματος τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ ἀνωτέρων ἢ ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων εἰς τὸ ἀρχαῖον Μακεδονικὸν κράτος. Ἡ οὐγκέντρωσις εἰς τὴν Αἰλὴν τῶν Μακεδόνων Βασιλέων πλειάδος ἐκπροσώπων τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἡ συμβολὴ των εἰς τὴν πολιτιστικὴν διαμόρφωσιν τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας, δὲν ἀποτελεῖ ἀντικείμενον τοῦ παρόντος (λ.χ. ἡ παρουσία τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους εἰς τὴν μακεδονικὴν Αἰλὴν, τοῦ δραματικοῦ Εὐρπίδου κ.ἄ.).

² Ἀφορμὴν διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος ἄρθρου ἔδωκεν ἡ κατὰ καιροῦς συζήτησις μας μὲ τὸν βαθυστόχαστον μελετητὴν τῶν μακεδονικῶν προβλημάτων καὶ φίλον κ. Δημήτριον Κανατσούλην, ὑφηγητὴν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης.

2. Διὰ τὴν δικαικὴν καὶ ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων μέχρι σήμερον, βλ.: Achilles Anthemides, *Das griechische Hochschulwesen*, Göttingen 1967. Τοῦ αὐτοῦ, *Τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικά ἰδρύματα ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821*, Θεσσαλονίκη 1968. Τοῦ ιδίου, *Αἱ ἐν Ἑλλάδι Ἀνώτατα Βιομηχανικαὶ Σχολαὶ*, Θεσσαλονίκη 1968.

δι' επιστημονικήν ἔργασίαν εἰς ἐκπαιδευτικά κέντρα, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ συστηματικοῦ συνδυασμοῦ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς επιστημονικῆς ἐρεῦνης.

Ὁ Ἄριστοτέλης, ὁ ἰδρυτὴς τῆς Περιπατητικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ συνεχιστῆς τῶν παραδόσεων τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος, παρ' ὅλον ὅτι ἔλκει τὴν καταγωγήν ἐκ Μακεδονίας, φαίνεται οἱ δὲν εὕρισται πρόσφορον τὸ ἔδαφος διὰ παρόμοιων σκοπῶν, ἀλλὰ κατέρχεται εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπου διαπρέπει ὡς μαθητῆς τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος καὶ κατόπιν ὡς φιλόσοφος καὶ διδάσκαλος.

Δὲν θὰ ἀπετέλει ὁμοῦς ὑπερβολήν, ἐὰν ἐγένετο δεκτὴ, χωρὶς ἐπιφυλάξεις, ἡ διαπίστωσις τῶν εἰδικῶν μακεδονολόγων καὶ ἱστορικῶν, ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν Μακεδονίαν, μάλιστα δὲ εἰς τὴν αὐτὴν τῶν Μακεδόνων Βασιλείαν, ἐλειτούργει εἰς περιορισμένην κλίμακα ἔν ἀνώτερον Ἴδρυμα παροχῆς ἐπαγγελματικῶν γνώσεων, ὑπὸ μορφήν μιᾶς «Στ ρ α τ ι ω τ ι κ ῆ ς ἁ κ α δ η μ ί α ς» ἢ μιᾶς «Σχολῆς κρατικῶν στελεχῶν», ὅπως θὰ ἐλέγομεν ὑμεῖς σήμερον¹.

Διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων καὶ τὰ προσόντα αὐτῶν, καθὼς καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκομένων μαθητῶν, τὴν διάρθρωσιν τῶν σπουδῶν, τὰ προγράμματα διδασκαλίας, τὰ μέσα διδασκαλίας, τὰς κτηριακὰς ἐγκαταστάσεις (ἐὰν βέβαια ὑπῆρχον εἰς ἰδιαίτερον συγκρότημα) αἱ πηγαὶ σιωποῦν.

Εἰς τὴν «ἁ κ α δ η μ ί α ν» αὐτὴν ἐσπούδαζαν ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας καὶ δὴ ἀπὸ 13-15 ἐτῶν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἰδίου τοῦ Βασιλέως, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὰ παιδιὰ τῶν μακεδόνων ἀρχόντων (εὐγενῶν). Κύριος σκοπὸς τῆς «Στρατιωτικῆς ἀκαδημίας» ἦτο βεβαίως ἡ ἐκπαίδευσις μιᾶς τάξεως νέων καὶ ἡ μύησις τῶν εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Παρὰ τὴν ἄλλω ὁμοῦς πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἀγωγήν, περιείχετο καὶ θεωρητικὴ μόρφωσις εἰς τοὺς τροφίμους τῆς Σχολῆς.

Πέραν τῆς γενικῆς μορφώσεως καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀγωγῆς τῶν νεαρῶν Μακεδόνων εὐγενῶν, ἰδιαίτερα προσοχὴ ἐδίδετο καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς μουσικῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι οἱ τρόφιμοι τῆς «Σχολῆς» ἐξ ἐπόψεως πνευματικοῦ δυναμικοῦ εὕρισκοντο εἰς σημαντικὰ πῦξιν ἐπίπεδον. Ἐξ ὅσων τουλάχιστον μαρτυροῦν αἱ πηγαί, αἱ ὁποῖαι διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς ὀλόκληρον τὴν Μακεδονίαν δὲν παρουσιάζεται ἐτέρα ἐστία πνευματικῆς δραστηριότητος, πλὴν αὐτῆς τῆς τοῦ Μακεδόνο Βασιλέως.

Ἡ σκέψις καὶ τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου ἀπέβλεπον εἰς τὴν σταθεροποίησιν καὶ ἀπόδοσιν τῆς συγκεντρωτικῆς πολιτικῆς του, μὲ βάσιν τοὺς δύο πόλους στηρίξεως μιᾶς ὀργανωμένης κοινωνίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δηλ. τῆς πολιτικῆς ἐνότητος τοῦ βασιλείου του καὶ τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ διὰ τῆς στρατιωτικῆς ἰσχύος, ὡς καὶ τῆς ὀργανώσεως τοῦ κράτους του ἐξ ἐπόψεως διοικησεως δι' ἱκανῶν διοικητικῶν στελεχῶν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ, ὁ Φίλιππος ἠλπίζεν ὅτι διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ θὰ καθίστα τὸν σύνδεσμον, ἢ ἄλλως τὸν δεσμὸν τῆς Ἀλλῆς μὲ τοὺς «ἀπειθάρχους» Μακεδόνας εὐγενεῖς, ἔτι στενότερον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπέτυχεν.

1. Διὰ κάθε ἐνδιαφερόμενον μελετητὴν παρατίθεται κατωτέρω ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία, εἰς τὴν ὁποῖαν δύναται νὰ προσφύγῃ ὁ ἐρευνητῆς :

Μεγάλη Ἑλληνικὴ Παιδαγωγικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια. Ἐκδοσις 1967, τόμος II, σ. 452 κ.ἐξ., ὅπου παρατίθεται πραγματεία τοῦ Θ. Φωτεινοπούλου, καθὼς καὶ πλουσία βιβλιογραφία περὶ τῆς Παιδείας ἐν γένει εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπίσης εἰς τὸν II τόμον, σ. 461-465, περιέχεται σχετικὴ μελέτῃ τῆς Ἐλ. Δούκα Καραγιαννοπούλου, καθὼς καὶ πλουσία βιβλιογραφία. Εἰς τὸ III τόμον τῆς ὡς εἰρηται ἐγκυκλοπαιδείας, σ. 271-276, δημοσιεῖται ἄρθρον τοῦ Δημ. Κανατσούλη, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία Ἑλληνικῆς Ἐκπαιδευσεως».

Συνελόντι εἰπεῖν, διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἀνθους τῆς νεότητος τῶν Μακεδόνων ἐγγενῶν εἰς τὴν «στρατιωτικὴν ἀκαδημίαν», ὁ Φίλιππος ἐπεδίωκεν τόσον τὴν ἐπ' ἀνδρῶσιν τοῦ στρατεύματός του δι' ἀξίων καὶ καλῶς κατηρτιομένων στελεχῶν, διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν καὶ ἐξουδετέρωσιν τῶν ἐχθρῶν τοῦ μακεδονικοῦ κράτους, ὅσον καὶ τὴν τοποθέτησιν εἰς καίρια σημεῖα τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ του, ὑπαλλήλων προικισμένων μὲ γνώσεις καὶ ἀγωγὴν τὰς ὁποίας ἀπέκτησαν ἀπὸ τὴν «ἀκαδημίαν»¹.

Ἄθροισμός αὐτὸς κατὰ τοὺς εἰδικoὺς ἐρευνητὰς εἰσήχθη πιθανώτατα ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Φιλίππου τοῦ Β', διετηρήθη δὲ μέχρι τῆς καταργήσεως τῆς μακεδονικῆς βασιλείας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Σ. ΑΝΘΕΜΙΔΗΣ

1. Ὁμολογουμένως, θὰ ἦτο παράλειψις, ἐὰν δὲν ἐσημειοῦτο ἐνταῦθα, ὅτι ἡ Σπάρτη δὲν ἐχρειάζετο «ἀκαδημίαν» τοῦ εἶδους τῆς μακεδονικῆς, ἐπειδὴ εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ὀλόκληρον τὸ ἄνθος τῆς νεότητος κατεῖχε τὴν τέχνην τοῦ πολέμου, διὰ τῆς αὐστηρᾶς στρατιωτικῆς ἀγωγῆς εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέκειτο.